УДК 323.28 (5-11):94

Макалендра В.В., Одеський державний економічний університет

Макалендра Віталій Віталійович (1981 р.н.). У 2004 р. закінчив факультет міжнародних відносин Одеського національного університету ім І.І.Мечникова. Аспірант кафедри політології Одеського державного економічного університету. Тема наукової роботи: *"Тероризм як військово-політичний чинник в палестинсько-ізраїльському конфлікті".*

Історичні та політичні передумови підвищеної терористичної активності на Близькому Сході

У статті розглядаються історичний та політичний аспекти терористичної активності на Близькому Сході. Розкриваються причини зародження, розвитку і подальшої трансформації форм і методів діяльності терористичних організацій в даному регіоні.

The historical and political aspects of the terrorist activity in the Middle East are studied in this article. The reasons for the origin, evolution and further transformation of the forms and methods of terrorist organizations' activities in the region are researched.

Сьогодні тероризм є однією з головних міжнародних проблем. Після відомих подій у США 11 вересня 2001 року, терактів 11 березня 2004 року в Мадриді й подій 7 липня 2005 у Лондоні стали чутні висловлення про те, що Близький Схід, і зокрема палестино-ізраїльський конфлікт, є колискою сучасного тероризму. Причиною цьому багато в чому послужили події початку двадцятого століття.

Воєнна поразка Туреччини у Першій світовій війні й наступний розпад Османської імперії привели до створення ряду незалежних арабських держав і до пробудження арабського націоналізму, що набув форми ідеології панарабізму. Одного зі своїх основних ворогів арабський націоналізм вбачав у постійно зростаючій єврейській діаспорі на території британської Палестини, національні прагнення якої – державотворення на території окупованою Британією Палестини – суперечили інтересам арабів. Багато в чому взаєморозумінню євреїв і арабів заважала позиція англійців, які довгий час перешкоджали національним прагненням як арабів, так і євреїв створити свої незалежні держави [1]. Тут хотілося б відзначити, що до закінчення Першої світової війни ні про який організований арабський націоналістичний рух проти євреїв говорити не доводиться, однак у 1918 р. в арабських містах почала діяти мусульмансько-християнська асоціація, що виступала проти створення єврейського національного вогнища. Вирі-шальну роль у розвитку власне палестинського націоналізму зіграло падіння Фейсала влітку 1920 р. і перенесення штаб-квартири націоналістів з Дамаска в Єрусалим. В результаті мусульмансько-християнська ассо-ціація скликала в грудні 1920 р. у Хайфі Палестинську конференцію, що передувала створенню Палестинського арабського конгресу, на якій уже відкрито було виражена вимога до англійців створити національний, тобто арабський уряд Палестини. Конгрес обрав керівний орган – арабський виконавчий комітет, що з 1921 р. рішуче протистояв і британському мандату, і створенню єврейського національного вогнища.

У квітні 1921 р., у результаті виборів, муфтієм став Хадж Мухаммад Амін ал-Хусейні [2]. Саме із приходом Хадж Аміну можна почати відлік застосування тероризму в арабо-єврейському протистоянні. Насильство

спалахнуло вже в 1928 р. у Старому місті, на Храмовій горі. Мусульмани намагалися перешкодити євреям у їхній молитві біля Стіни Плачу[1] [3]. Але це був лише незначний інцидент у порівнянні з реакцією арабів на наступне збільшення єврейського капіталу, а також на збільшення єврейської репатріації із країн Східної Європи.

Перші неорганізовані спалахи насильства відбулися у квітні 1936 р. Араби зупинили автобус і вбили двох пасажирів-євреїв. Наступної ночі, щоб відомстити, були вбиті два араби. Після цього араби почали знищувати власність, яка належала євреям, розоряти посіви й убивати мирних громадян [4].

До середини літа 1936 р. боротьба розгорілася з новою силою: арабські терористи з'явилися на околицях Єрусалима, у Галілеї й Самарії. Здебільшого це були місцеві жителі, завербовані агентами Хадж Аміна, однак незабаром у сусідніх арабських країнах були створені "Комітети на захист Палестини" [5].

Євреї, у свою чергу, прагнули якнайшвидше створити власну державу й використали терористичну тактику в політичних цілях. Фактом є те, що держава Ізраїль починалася з єврейського терору, причому не тільки проти арабського населення Палестини, але й проти представників Англії, що, за рішенням Ліги Націй, з 1922 по 1948 роки мала мандат на управління Палестиною. Єврейська терористична діяльність у часи британського мандата Палестини пов'язана з такими організаціями, як Хагана[2], Ецел[3], Лехи[4]. Цими організаціями були здійснені численні терористичні акти проти англійців і арабського населення палестинської території. Тут потрібно відзначити той факт, що США залишалися байдужими й не засуджували єврейський тероризм, вони просто не могли засуджувати тих, кого називали "борцями за волю". Однак через те, що США були найближчим союзником Великобританії, ні про яку офіційну підтримку терористів мова так само не йшла.

29 листопада 1947 р. Генеральна Асамблея ООН більшістю голосів прийняла резолюцію № 181/11, що передбачала припинення дії британського мандата на Палестину і її поділ на дві держави – єврейську й арабську Резолюція була прийнята в умовах "холодної війни", коли Сполучені Штати мали в ООН переважаючий вплив. Відповідно до цієї резолюції, у ніч із 14 на 15 травня 1948 р. у Тель-Авіві була оголошена Декларація про утворення єврейської держави Ізраїль.

Як відомо, проголошення незалежної держави Ізраїль спричинило війну сусідніх арабських країн проти Ізраїлю (1948-1949 рр.). У ході боїв арабські армії були розбиті. У результаті війни за незалежність практично всі території (за винятком Західної Галілеї), що призначалися за планом поділу Палестини для арабської держави, були окуповані Трансіорданією (Іудея й Самарія, за винятком Західного Єрусалима й вузького т. зв. "Ієрусалимського коридору") і Єгиптом (смуга Гази). Палестинські араби залишилися без власної держави, причому багато хто з них, що піддалися на заклики своїх лідерів і "тимчасово" – до перемоги арабських експедиційних сил – покинули свої будинки і стали біженцями [6].

З моменту створення держави Ізраїль араби робили все, щоб знищити Ізраїль. Сама поява єврейської держави сталася потужним консолідуючим стимулом для всіх арабських країн в усьому світі, а оскільки США активно підтримували національний суверенітет Ізраїлю, араби автоматично включили США в список своїх головних ворогів. Оскільки для воєнних дій проти Ізраїлю в арабських країн не завжди вистачало військової моці, то боротьба проти "головного ворога" найчастіше здійснювалася терористичними методами.

Холодна війна, що почалася відразу після завершення Другої світової війни, багато в чому визначила хід розвитку подій на Близькому Сході й у першу чергу це стосувалося арабо-ізраїльського протистояння. Близький Схід був одним із фронтів холодної війни, де США протидіяли експансії СРСР. Успіх же будь-якої терористичної організації, як відомо, безпосередньо залежить від політичної підтримки сильної держави або організації.

Багато в чому завдяки СРСР мусульманські лідери повірили в те, що США є частиною західної колоніальної системи. СРСР також був одним з головних спонсорів боротьби проти Ізраїлю – головного союзника США на Близькому Сході.

Слабість арабських держав у військовому відношенні (навіть за підтримки СРСР) привела до того, що вони усе більше почали вдаватися до тактики терору. І хоча євреї були в числі організаторів терористичного руху на

[1]**Стіна Плачу** – Західна стіна, частина стіни, яка збереглася після руйнування Другого храму (70 р. н.е.), що оточувала Храмову гору; шанована єврейська святиня.

[2]**Хагана** (івр. – оборона) – організація, створена в дні погромів, що прокотилися по Росії наприкінці 1905 р., пізніше перенесла свою діяльність на територію британської Палестини.

[3]**Ецел** (абр. від Іргун цваї Леумі – "Національна військова організація") – підпільна озброєна організація Палестини, створена в 1931 р. Члени Ецел проводили каральні операції проти арабів, застосовували терористичні методи проти британської мандатної влади. У 1948 р. загони Ецел були розформовані й увійшли до складу Армії Оборони Ізраїлю.

[4]**Лехи** (абр. від Лохамей херут Ісраель – "Борці за волю Ізраїлю") – терористична організація, що виникла в результаті розколу Ецел.

Близькому Сході, сьогодні Ізраїль є головним об'єктом терористичних атак. Після 1948 року терористами стали вже не євреї, які боролися з англійцями, а араби, що виступили проти Ізраїлю.

В 1972 році на конференції в Лівані оформилося ліве крило міжнародного тероризму. Можливо, це послужило однією з причин того, що в 70-ті рр. минулого століття по всьому світу пронісся вбивчий смерч міжнародного тероризму, що набував найрізноманітніших форм: викрадення літаків, захоплення заручників, вибухи магазинів і банків, штурм посольств, розстріл парламентів, напад на місця міжнародних зустрічей, розгарбування складів зброї й т.д. З початку 90-х років відбувся різкий спад лівого тероризму не тільки на Близькому Сході, але й й у всьому світі. Терористичні лідери лівого спрямування були морально й фінансово пригнічені крахом комуністичної ідеології в СРСР.

Однак, це дало новий поштовх релігійному тероризму в регіоні. Місце лівого тероризму зайняли релігійні організації в особі ісламських фундаменталістів. Сьогодні релігія є головним консолідуючим фактором арабського світу. І тут на перше місце виходять мусульмани-шиїти, головна мета яких – Джихад, або Священна Війна.

Отже, сьогодні найбільша терористична загроза на Близькому Сході виходить від релігійних фанатиків, мета яких – створення нової ісламської держави. І головну перешкоду до своєї мети вони вбачають в існуванні Ізраїлю й, звичайно ж, у всезростаючому впливі США на Близькому Сході.

Більшість екстремістських груп, що виступають під прапором ісламу, ведуть своє походження від "Товариства братів-мусульман", що заснував наприкінці 20-х років у Єгипті шкільний учитель Хасан аль-Банна. Виникнувши, як релігійна організація по "виправленню вдач" мусульман, "Братерство" швидко перетворилося в подобу політичної партії із чіткою ідеологією. "Товариство братів-мусульман" є воістину "ветераном" арабського тероризму на Близькому Сході.

В 1948 р. загони "Братів-мусульман" взяли участь у Палестинській війні, а коли Єгипет поряд з іншими арабськими країнами зазнав у ній поразки, розгорнули терор проти її "винуватців" [7].

Потужний поштовх радикальні шиїтські організації одержали в 1982 році після того, як ЦАХАЛ[5] знищила основні сили Організації визволення Палестини, якій належала чільна роль у боротьбі проти Ізраїлю. Прихильники Джихада почали об'єднуватися навколо Ірану й Сирії, що у свою чергу послужило потужним поштовхом у розвитку тероризму в регіоні. Фундаменталісти стали одержувати відчутну фінансову допомогу й бази для тренувань бойовиків. У перші ряди терористичних формувань входять такі організації, як Хезболлах, ХАМАС і "Ісламський Джихад". Безкомпромісність – ось головна відмінність фундаменталістів. На відміну від ОВП, вони не бачать сенсу в переговорах з Ізраїлем.

У такий спосіб можна зробити висновок, що передумови появи тероризму на території сучасного Ізраїлю існували ще на початку XX століття в період британського мандата в Палестині, а його перші прояви мали місце на початку 1920-х рр. Також не викликає сумнівів той факт, що постійне розширення єврейських поселень у Палестині на початку століття й прагнення євреїв до створення своєї незалежної держави стали першими причинами невдоволення арабського населення (як мусульман, так і християн), яке дуже часто проявлялось у вигляді екстремістської і терористичної діяльності. Очевидним стає те, що арабська агресія стосовно єврейського населення багато в чому була обумовлена агресивною й часто терористичною тактикою євреїв у їхніх прагненнях утворення держави Ізраїль. Яскравим прикладом цьому може служити діяльність таких екстремістських єврейських груп, як Хагана й Ецел у період з кінця 1930-х рр. по 1948 р. Основною же причиною вибуху терористичної активності в

[5] **ЦАХАЛ** (іврит, абр. від "цва аагана леерец ісраель") – Армії оборони Ізраїлю.

Література

1. Сакер Г.М. История Израиля. От возникновения сионизма до создания государства Израиль. – Т. 2. – Иерусалим: Библиотека "Алия", 1992. – С.10.
2. Там само. – С. 81.
3. Там само. – С. 29.
4. Политическая история Израиля // http://www.inaru.co.il
5. Там само.
6. Сакер Г. М. История Израиля. От войны за независимость до Шестидневной войны. Т. 3. – Иерусалим: Библиотека "Алия", 1995. – С. 23.
7. Кудрявцев А. Исламский терроризм: История болезни // http://religion.ng.ru/2002-06-19

Надійшла до редколегії 05.05.2006 р.